

HOMMAGE TILL SLIT OCH SLÄP

västerbottniska arbetarskjortor i en undersökning om mönsters påverkan på kläder

GÖTEBORG

20

2 - 4

12

EMMA DAHLQVIST

Examensprojekt 15 hp,
Konstnärligt kandidatprogram i design 180 hp
Högskolan för Design och Konsthantverk,
Göteborgs universitet

ABSTRACT

Hommage till slit och släp is a tribute and a research about patterns relation to clothes. The primary goal of the project was to examine how a pattern could change the appearance of a garment and how the garment's construction and material would impact the pattern. The formative survey was about the sparsely populated areas in the north of Sweden and how these areas have been treated by the Swedish government. The issue worked as an inspiration and method which I used in the patternresearch. The result is four working shirts, each one with different variations of one pattern which works as a tribute to the people of northern Sweden whose bodies were worn out by working in the landscape.

KEYWORDS

PATTERN

GARMENT

MANUAL LABOUR

BODY

NORTHERN SWEDEN

TACK TILL:

Klassen

Anna Eklind

Elinor Gustafsson

Arild Hanssen

Daniel Fahlén

Carolina Dahl

Moa Sundkvist

Elin Finnsdotter Engström

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING

Bakgrund	5
Mål	5
Syfte	5
Frågeställningar	5
Avgränsningar	5

GENOMFÖRANDE

Informationsinsamling och analys	6
Skapa bilder/Mönster	6
Hur påverkas mönstret av volym och konstruktion?	9
Applicering på klädesplagget	12
Arbetarskjortan	13
Slutbearbetning av mönstret	14

RESULTAT

SLUTSSATSER

Syfte	22
Frågeställningar	22
Arbetsprocess	23
Projektet ur ett samhällsligt perspektiv	23
Vidareutveckling	23

KÄLLFÖRTECKNING

INLEDNING

BAKGRUND

Under tiden på HDK har den mönstrade ytan haft en central roll i mina arbeten. Jag har arbetat med mönster på både två- och tredimensionella föremål men mitt fokus har alltid varit den tvådimensionella bilden. I mitt examensarbete ville jag därför arbeta i en ytterligare dimension genom att förhålla mig till ett klädesplaggs volym, konstruktion och material i utformningen av ett mönster.

Som ingång i undersökningen ville jag behandla det norrländska landskapet. Jag är uppväxt i södra norrlands inland och fjälltrakter och miljöerna är ofta förekommande teman i mina arbeten. Jag ville dock inte låta det stanna vid en avbildning av landskapet utan utgå från glesbygdsfrågan. Det finns och har länge funnits en maktrelation mellan de glest befolkade områdena i Norrland och den centrala styrningen i storstaden. Efter ett silverfynd i Nasafjäll år 1635 utlovade riksrådet Bonde i en brevkorrespondens med Axel Oxelstierna att ”i Norrland hava vi ett Wästindienn”. Citatet ger en vink om Norrlands koloniala historia och speglar den attityd som har präglat den centrala maktens syn på Norrland som exotiskt, glest befolkat och möjligt att plundra. Även om det inte längre är tal om några koloniala plundringar av Norrland finns det fortfarande friktioner och meningsskiljaktigheter som är knutna till hanteringen av och synen på landskapet och naturen. Bilden av det glest befolkade och exotiska Norrland lever fortfarande kvar och är synligt i såväl reklam, media och i beslut fattade av regeringen.

MÅL

Att göra mönster för klädesplagg.

Att i mitt gestaltande arbete undersöka hur jag kan förmedla synen på de glest befolkade områdena i Norrland.

SYFTE

Att undersöka hur jag med ett mönster kunde påverka ett klädesplaggs uttryck.

Att undersöka hur ett mönster påverkas av volym, konstruktion, material genom att göra mönstrade klädesplagg.

Att tydligare väva samman mitt tvådimensionella och tredimensionella bildspråk.

Att undersöka hur jag i mitt gestaltande arbete kan förmedla synen på de glest befolkade områdena i Norrland.

FRÅGESTÄLLNINGAR

Hur kan jag med hjälp av ett mönster påverka ett klädesplaggs uttryck?

Hur kan jag påverka ett mönsters uttryck med tredimensionella medel som konstruktion, material och rörelse?

Hur kan jag genom min konstnärliga process förmedla och gestalta synen på landskapet i de glest befolkade områdena i Norrland?

AVGRÄNSNINGAR

Antalet mönstrade klädesplagg skulle avgränsas till projektets tid. Det skulle ske under första projektveckan.

Synen på de glest befolkade områdena i Norrland skulle fungera som min inspiration och metod. För att projektet inte skulle upptas av ett allt för stort teoretiskt arbete skulle gestaltningen baseras på mina egna erfarenheter och uppfattningar. Jag hade inga krav på att budskapet skulle vara synligt i slutresultatet.

Jag skulle inte arbeta med projektet ur ett modeperspektiv. Fokuset låg på mönsterskapande snarare än klädskapande.

GENOMFÖRANDE

INFORMATIONSSINSAMLING OCH ANALYS

Projektet bestod av en tvådelad undersökning. Den gestaltande undersökningen om synen på de glest befolkade områdena i Norrland var min metod och skulle ge form åt mönsterundersökningen. För att inte förvirra mig själv skulle jag varva mitt arbete med att enbart arbeta med mönstret till att arbeta med mönstret på klädesplagget för att sedan fortsätta bearbeta mönstret och så vidare. Upplägget var ett sätt att försöka uppnå att plagget och den mönstrade ytan skulle förhålla sig till och vara ett resultat av varandra.

SKAPA BILDER/MÖNSTER

Den första veckan ägnade jag åt att enbart skapa bilder och mönster. Målet med veckan var att hitta en kärna att utgå från i mitt gestaltande arbete samt att fatta beslut om hur många mönster jag skulle göra under projektet. Jag sökte metaforer eller symboler som kunde beskriva motsättningar i synen på de glest befolkade områdena i det norrländska landskapet.

Jag började arbeta med vargen, som ständigt är aktuell i debatten mellan stad och landsbygd. De finns olika syner på vargen. Den som river renar och boskap och den ståtliga, vackra vargen i vildmarken. Tanken var att vargens olika skepnader förenklat skulle kunna motsvara de olika synerna på landskapet.

De första skisserna på vargen. Nedre bild: Blyertsteckning.
Högra bild: Upprapporterat i akryl.

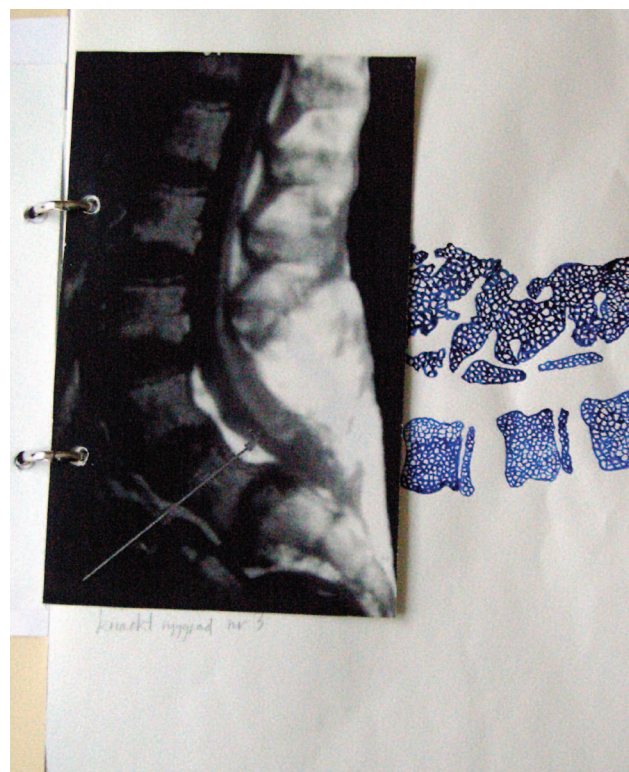
Arbetet med vargen kändes för banalt och lite hämtat ur luften. Jag bestämde mig för att släppa den och fortsätta min gestaltande undersökning.

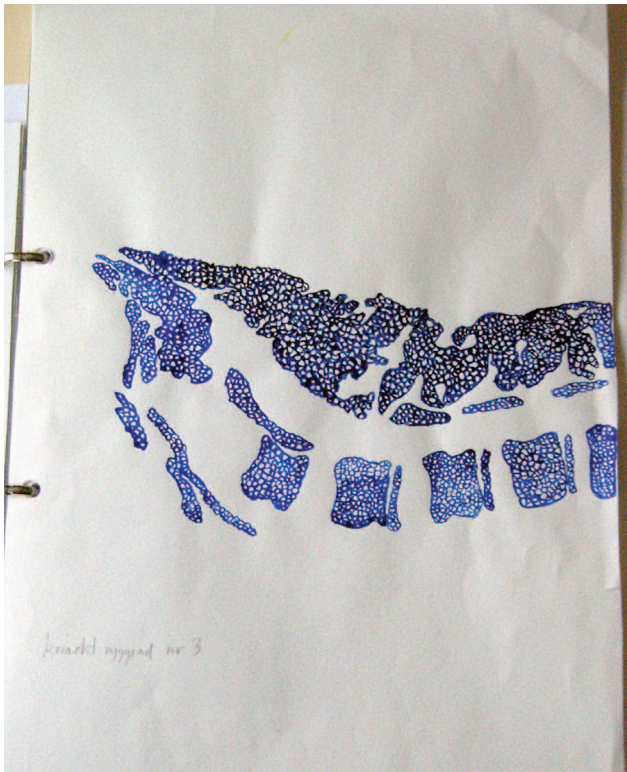
Jag hade en tanke om att gestalta hur landskapet fysiskt har förändrats som en följd av verksamhetsförflyttningar. Jag studerade kartor över platser som jag vet drabbats hårt av sådana. En av orterna jag tittade på var Kvikkjokk, en fjällby som är utposten för stora vandringsleder, bland annat Kungsleden. Nu är turism den största näringen i byn men innan har det bland annat varit en plats för jordbruk. Kvikkjokk ovanifrån ser ut som en liten skreva mitt emellan de väldiga Sarek och Padjelanta nationalparkerna. Jag slogs av hur hårt och kargt det såg ut och hur det måste ha slitit på kroppen att försöka bruka den jorden.

Min gestaltande undersökning fortsatte därför med hur kropparna till de människor som arbetat i landskapet hade förändrats. Det gav också en tydlig koppling till mönsterundersökningen som ju utspelade sig på kroppen.

Jag arbetade med ryggen för att det är en kroppsdel som ofta blir utsliten av hårt fysiskt arbete. Kring ryggen finns också talessätt som jag tyckte passade temat. Som att stå med krökt rygg inför överheten och att stoltheten sitter i ryggraden. Jag studerade röntgenbilder på krökta ryggradar och illustrationer i anatomiska atlas. Jag inspirerades av hur man illustrerat ben i genomskärning med små luftbubblor.

Karta på landskapet och röntgenbild av krökt ryggrad.

Nu hade jag början till ett mönster att utgå från i nästa steg av undersökningen. Efter veckans slut hade jag beslutat mig för att göra ett mönster att applicera på olika typer av klädesplagg.

De inledande skisserna av ryggradsmönstret

HUR PÅVERKAS MÖNSTRET AV VOLYM OCH KONSTRUKTION?

Nästa steg i undersökningen var att börja applicera mönstret på ett klädesplagg. Målet var dels att vidareutveckla mönstret och dels att, i ett klädesplagg, hitta intressanta former som bidrog till och/eller påverkade mönstret. Vidare var också målet att komma fram till vilket typ av klädesplagg jag skulle använda mig av i den fortsatta undersökningen.

I undersökningen använde jag mig både av mönstret jag hittills arbetat med och även ett av enkla geometriska former. Jag gjorde så eftersom att jag ville testa hur olika typer av mönster betedde sig på ett plagg.

Jag behövde direkt göra en avgränsning i val av plagg. Eftersom att jag inte är klädskapare ville jag lägga större delen av mitt arbete på mönsterformgivningen. Jag skulle arbeta med mönstret mot klädesplagget men jag kände inte att jag behövde skapa själva plagget helt själv. En tanke var att istället utgå från ett plagg med anknytning till miljöerna.

Jag tog kolten, en del av den samiska dräkten, som ett exempel. Jag sydde en utifrån en lappländsk mönstermodell jag fann i boken *Kostumschnitte und gewandformen*. Jag öppnade upp den framtill för att

ge den mer volym. Jag ville se hur den skulle bete sig på en kropp i rörelse och hur det skulle påverka mönstret. Det geometriska mönstret uppbyggt av trianglar fick agera kavajslag framtill längs med koltens öppning. Bak placerades triangeln ståendes på basen, det förstärkte kroppens form och skapade ett roligt perspektiv när jag fotade det med en modell gåendes i en korridor.

Undersökningen med mönstret på kolten.

Av ryggradsmönstret provade jag att sy ett enkelt liv. Jag ville undersöka hur konstruktion, sömmar och snitt påverkade mönstret. Livets konstruktion dekonstruerade mönstret och gav det nya former.

Efter undersökningen hade jag en någorlunda bild av hur arbetet skulle fortsätta. Jag hade ännu inget klädesplagg att använda, men jag ville att det skulle ha en anknytning till platsen. Mönstret skulle anpassas till plaggets konstruktion, att dekonstruera mönstret med hjälp av sömmar och snitt kändes också intressant men ur ett annat perspektiv. Jag ville påverka klädesplagget med mitt mönster inte tvärtom.

Ryggradsmönstret på livet, fram- respektive bakstycke.

I en fortsatt bearbetning av mönstret började jag titta på vad man arbetat med i landskapet. En av de största industrierna har varit skogsindustrin, och därför bestämde jag mig för att skogen och träet skulle bli min inspiration. I träverkstan letade jag fram spillbitar av trä och började skissa på möjliga mönsterlösningar.

Till en början använde jag mig av olika typer av trä som jag lappade ihop till ett mönster, en siluett av ryggraden applicerade i vitt på. Uttrycket blev rörigt och appliceringen av ryggraden samverkade inte med träet. Jag letade fram bättre, bredare, träbitar i träverkstan. Jag valde samma träslag, furu, för att få ett jämnare uttryck.

Höger bild: Första skissen med träet.
Nedre bild: Det bearbetade trämönstret

APPLICERING PÅ KLÄDESLAGGET

Med de ledbrutna kropparna och skogen som tema föll nu valet av klädesplagg på arbetarskjortan. Jag var osäker på hur jag skulle få ryggraden och träet att samverka och fortsatte bearbeta mönstret direkt på plagget.

Jag skrev ut provbitar av trämotivet på skolans digitalprinter. Den fungerar som en vanlig skrivare med den skillnaden att den kan skriva ut på tyg vilket gör det möjligt att få fotorealistiska tryck på textil. Jag sydde en skalmodell av en skjorta som jag använde mig av för att skissa på.

Jag bestämde mig för inte använda digitalprintern eftersom att jag tyckte att den gav ett för platt uttryck. Handen behövdes mer i uttrycket och mönstret skulle bearbetas till att fungera för screentryck. Men först ville jag ha den exakta skjortan att utgå från.

Exempel på skissarbetet på skjortan

ARBETARSKJORTAN

Jag skissade på olika arbetarskjortor. Det var svårt att hitta alternativ som kändes genuina och trovärdiga. Jag blev tipsad om boken SKJORTOR med mönsterritningar av folkliga plagg ur Nordiska Museets samlingar. En av skjortorna i boken var en bussarong, en äldre benämning på arbetarskjorta, från Västerbotten. Nu hade jag hittat min skjorta.

Exempel på skissarbetet med olika skjortmodeller.
Nedre bild till höger: Bussarongen från Västerbotten
ur boken SKJORTOR, Nordiska Museet.

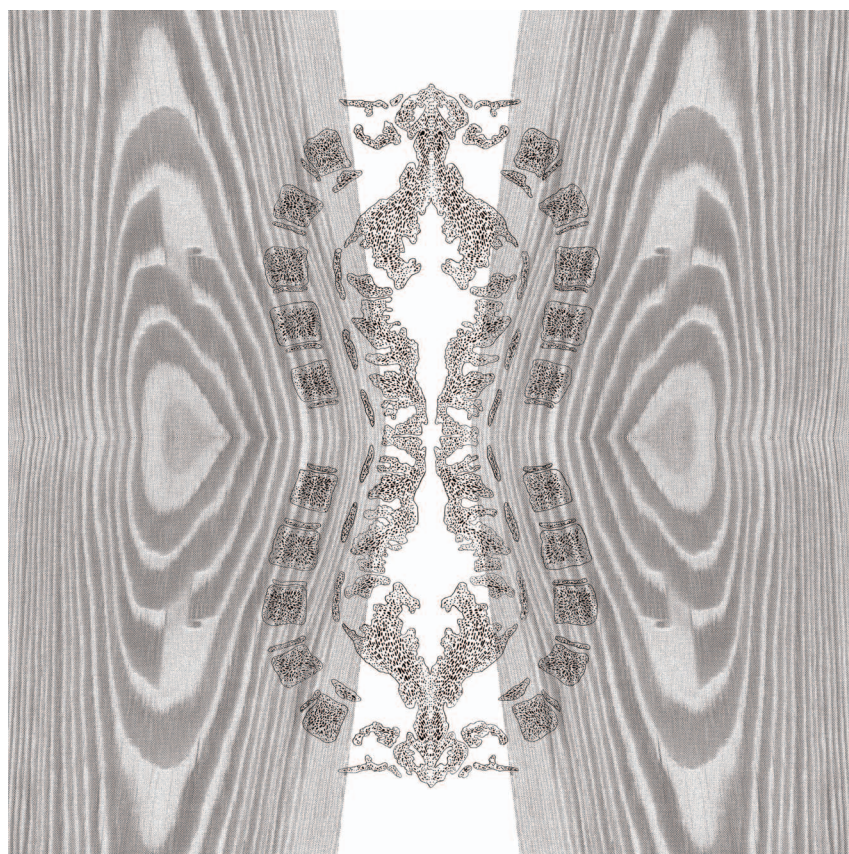
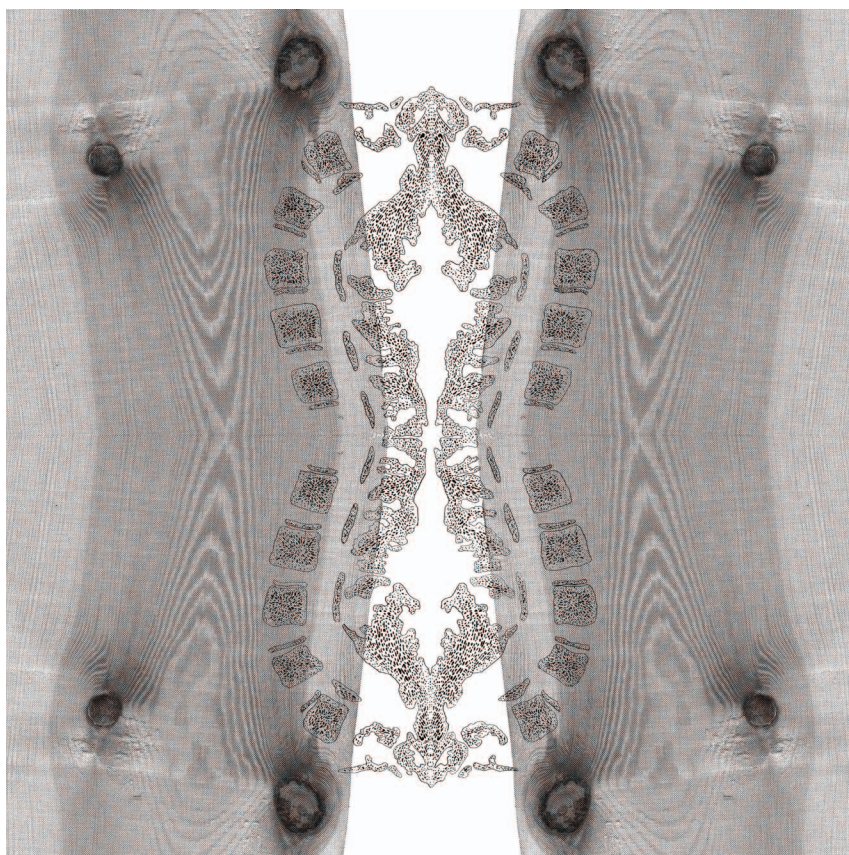
SLUTBEARBETNING AV MÖNSTRET

Med lite drygt två veckor kvar av projektet hade jag nu en skjorta att fortsätta bearbeta mitt mönster på. Jag hade beslutat mig för att göra tre likadana skjortor, var och en med olika varianter av mönstret. Jag valde mellan att antingen ha olika färgställningar på mönstret eller att mönstret skulle placeras på skjortan på tre olika sätt. Det sistnämnda kändes mest troget min undersökning och jag beslutade mig för det.

Övre bilder: Skisser på olika färgställningar av mönstret på skjortan.
Nedre bilder: Plaggskiss. De olika placeringarna av mönstret på skjortan arbetade jag fram genom att skissa med tusch på en skjorta sydd av muslin.

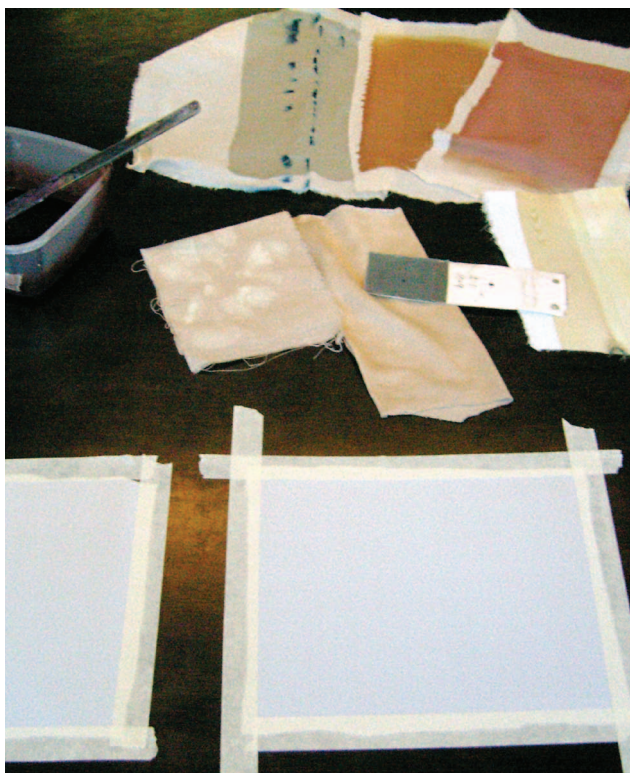
Utifrån skjortans mönsterdelar fortsatte jag att bearbeta mönstret. Ryggraden centrerades och rapporterades symmetriskt, runt den snedställdes träbitarna så att de samspelade mer med formen av ryggraden.

Det slugiltiga mönstret, fram- respektive bakstycke.

Nu återstod produktionen, att trycka och sy mina skjortor. Framställningen gick i stort sett smärtfritt. Proceduren inleddes med att ta fram rätt färger och sedan följde tryckning och sömnad. Som ett tillägg till mönsterundersökningen sydde jag även en helt vit skjorta.

Det slutgiltiga arbetet med tryckning och sömnad.

RESULTAT

Mönstret är tryckt på ett silkestyg. Jag valde bland olika tyger, viskos för att det framställs av cellulosa fibrer och linne eftersom att originalskjortan var sydd av det. Silket hade dock en exklusivitet jag ville använda för att höja upp arbetsskjortan.

Färgen på trätrycket härstammar från en kulör jag fick fram när jag växtfärgade med granris i ett sidospår av projektet. Rygggraden trycktes i en gråblå nyans jag av rent estetiska skäl tyckte samspelade med den första färgen.

Vid sömnaden höll jag mig till mönsterritningen från Nordiska museets bok med undantag av att jag fällade upp skjortorna nedtill istället för att ha en midjelinning som på originalet. Till knäppningen användes ljusa träknappar.

På vardera skjorta är mönstret placerat på olika sätt. På den första är rapporten placerad lodrätt längs med slaget på framsidan. Rapporten är av samma storlek som skjortans mönsterdelar, det vill säga att en rapport täcker hela skjortans framsida respektive bakstycke. På så vis blir det mer en bild än ett mönster.

Rapporten på skjorta nummer två är av samma storlek som skjorta nummer ett. Den är dock placerad vågrätt så att rygggraden går som ett band runt kroppen.

I den sista varianten är mönsterrapporten halva storleken av de föregående. På denna skjorta ser man således hur mönstret ser ut rapporterat.

Slutligen sydde jag en helt vit skjorta för att ha en jämförelse av hur ett mönster faktiskt påverkar plagget.

SLUTSATSER

Projektet hade två mål som skulle uppnås. Det första var att göra mönster för klädesplagg och det andra var att undersöka hur jag i mitt gestaltande arbetet kunde förmedla synen på de glest befolkade områdena i Norrland. Ambitionen var att den mönstrade ytan och plagget skulle förhålla sig till och vara ett resultat av varandra. Vissa delar har fått större plats än andra men båda målen har uppnåtts. Resultatet blev ”Hommage till slit och släp”, en hyllning till hårt arbetande människor i form av en mönsterundersökning.

SYFTET

Projektet hade fyra syften. De två första var att undersöka hur jag med ett mönster kunde påverka ett klädesplaggs uttryck samt hur klädesplaggets volym, konstruktion och material påverkar mönstret. Mitt tredje syfte var att tydligare väva samman mitt tvådimensionella och mitt tredimensionella bildspråk. Dessa syften har uppfyllts som en följd av varandra. Jag har varvat arbetat med den två- och tredimensionella formen för att eftersträva att mönstret och plagget förhåller sig till varandra. Resultatet av undersökningarna, att på tre sätt applicera ett mönster på likadana skjortor, har i sin tur gett mig en förståelse för hur ett mönster kan påverka ett klädesplagg samt hur klädesplaggets konstruktion och material påverkar mönstret.

Projektets fjärde syfte var att undersöka hur jag i mitt gestaltande arbete kunde förmedla synen på de glest befolkade områdena i Norrland. Den gestaltande undersökningen skulle fungera som min metod och styra formen på undersökningen om mönster på klädesplagg, jag hade däremot inga krav på att budskapet skulle vara synlig i slutresultatet.

I det gestaltande arbetet har det varit viktigt att inte skriva någon på näsan och jag har försökt att arbeta, inte abstrakt, men i alla fall inte rent avbildande av temat. Ryggraden utläses nog inte som en ryggrad om man inte känner till att det är det. För mig påminner den lite om de broderier man kan se på allmogeskjortor av finare slag, sådana som kanske bara användes till fest. Därför känns det som en extra fin koppling att de utslitna kropparna nu får agera utsmyckning på den enkla arbetarskjortan från Västerbotten.

FRÅGESTÄLLNINGAR

Hur kan jag med hjälp av ett mönster påverka ett klädesplaggs uttryck?

Genom att, på en skjortmodell, applicera ett mönster på tre olika sätt har jag fått en överblick av hur man med ett mönster kan påverka ett klädesplagg. Trots att det är tre likadana skjortor, fyra med den vita, har alla olika uttryck. Mönster varianterna förändrar formen på skjortan och dess bärare på olika sätt. Även om det inte var något jag eftersträvade är det ändå intressant att se vilka, till synes, små medel som krävs för att en kroppsform ska förändras. Skjorta nummer ett förlänger överkroppen och träets placering in mot center bidrar det till ett slankare uttryck. Skjorta nummer två ger motsatt effekt till skjorta och kropp och skjorta nummer tre bidrar även den till ett bredare uttryck, då ryggradsmönstret är placerat på varsin sida bärarens ryggrad i bredd med skulderbladen. Att se den vita skjortan jämte de mönstrade ger en bild av hur mycket mönstret påverkar klädesplagget. När man studerar den får man en uppfattning om den egentliga skjortmodellen, de olika mönsterplaceringarna förstärker särskilda delar av skjortan på de övriga. Uppfattningen av skjortorna påverkas av att man ser dem tillsammans och kan jämföra dem med varandra. Det var en av poängerna men det vore intressant att se hur man skulle uppfatta dem om man såg dem enskilt.

Hur kan jag påverka ett mönsters uttryck med tredimensionella medel som konstruktion, material och rörelse?

Under projektet undersökte jag, med hjälp av snitt och sömmar, hur konstruktion påverkade mönstret. Mönstret dekonstruerades och nya former bildades. I slutresultat har jag dock låtit anpassa mönster-rapporten efter skjortans mönsterritning.

Att se skjortorna och mönstren i rörelse ger en fin effekt till trycket och färgen. Den skira brunrosa färgen som träet är tryckt i framstår olika beroende på vilket avstånd man betraktar skjortorna ifrån, hur ljuset faller och så vidare. När skjortorna är i rörelse förändras färgen och uttrycket på skjortan hela tiden. På långt håll uppfattar man enbart ryggradsmönstret och träet framträder först vid nära håll, det gör att skjortans form förändras beroende på vilket avstånd man betraktar den från.

Att färgen och trycket beter sig så är mycket ett resultat av materialvalet. Utan silkets glans och fall hade mönstret uppfattats på ett helt annat sätt.

Hur kan jag genom min konstnärliga process förmedla och gestalta synen på landskapet i de glest befolkade områdena i Norrland?

Den gestaltande undersökningen har genomsyrat och satt form på hela mitt arbete. Synen på de glest befolkade områdena i Norrland finns förmedlade genom mönstermotivet och valet av klädesplagg. Budskapet är däremot inte tydligt i slutresultatet men det var heller inget krav.

ARBETSPROCESSEN

Resultatet jag sökte framkom ur arbetsprocessen men det var en snårig väg dit. Tidsplanen följdes i stort sett under hela projektet, de sista veckorna till att trycka och sy räckte precis. Jag hade till en början svårt att lägga upp mitt arbete eftersom att det kändes som att projektet bestod av två delar, den gestaltande undersökningen och mönsterundersökningen. Efter att ha bearbetat om min projektbeskrivning så att det gestaltande arbetet skulle fungera som en metod och styra formen på mönsterundersökningen underlättades mitt arbete.

Det kreativa arbetet har i detta projekt varit lite motigare än i andra. Emellanåt har det känts styligt och jag har haft svårare att hitta fokus. I efterhand tror jag att det handlat om mina egna för högt ställda krav.

Möjligtvis var min projektformulering för snäv. Att från början ha bestämt både format och innehåll gjorde att det emellanåt kändes som om jag arbetade med två separata undersökningar. Men jag kämpade med att få ihop dem och jag tycker att jag lyckats. Utan ett innehåll som intresserade mig hade mönsterundersökningen inte heller varit lika intressant. Åtminstone på ett personligt plan. Jag har under projektet förstått att det är så jag gillar att jobba.

PROJEKTET I SAMHÄLLELIGT PERSPEKTIV

Den gestaltande delen av projektet tog sin början i en politiskt kommentar. Jag har inte arbetat aktivt med att låta den vara synlig i resultatet men formen är likväl ett resultat av budskapet. Jag finner det intressant huruvida man kan inkorporera politiska budskap i formgivning. Det vore intressant att undersöka hur man i detta projekt kan göra budskapet mer synligt.

VIDAREUTVECKLING

I övrigt har projektet många utvecklingsmöjligheter. Ur mönstersynpunkt vore det intressant att göra mönstret i flera färgställningar, att göra mönstret i svart skulle förändra skjortans form ännu mer. Vidare skulle jag vilja ta mer professionella fotografier av skjortorna. Det vore också intressant att, till en utställning, göra en film med skjortorna i rörelse. Filmen kunde kanske spelas in i en miljö som hjälper till att berätta om budskapet.

KÄLLFÖRTECKNING

Dr Ferenc, K. Dr Szentágothai, J. (1973) Anatomisk Atlas över människokroppen, Band 1: Benlära, led- och ledbandslära, muskellära, NATUR OCH KULTUR, STOCKHOLM

Gillow, J. Sentance, B. (2000) World Textiles - A visual guide to traditional techniques, THAMES&HUDSON, LONDON s. 12-13

Nordlinder, E. (1978) Skjortor - mönsterritningar av folkliga plagg ur Nordiska museets samlingar, NORDISKA MUSEET, STOCKHOLM

Tilke, M, Kostumschnitte und gewandformen, VERLAG ERNST Wasmuth Tübingen, Berlin s. 53